

בעז"ה"ת

ספר

מאורות יצחק

ליקוטים הערות והארות על חומש בראשית

חלק ראשון

ובסופו הוספנו כמה תשובות
ממרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א
ומרן ביקש שאכתוב שאין להורות הלכה למעשה מהם

באתי בזה להביע הכרת הטוב לאלו שעזרו לי בהדפסת הספר.
וכן להרב הנכבד ר' דוד בן פז שליט"א על עבודתו המפוארת מלאכת ה' בהוצאת
הספר בשכלול היופי ובעצותיו הנאמנות בכל עניני הספר. הקב"ה ישלם שכרם
וישלח ברכת והצלחה בכל מעשה ידיהם ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה
ובמצוות כי"ר.

לכל עניני הספר, הערות ואו הארות
אפשר לפנות
להרב דוד בן פז
רח' הרשלר 2 רמת שלמה, ירושלים
מס. מל. 2-5710320

אסור להדפיס או להעתיק ספר זה או שום חלק ממנו בכל אופן שהוא ובכל לשון ללא
אישור ככתב מהמוציא לאור

מודעה

כל הוצאות הספר, לרבות רווח מוכרי הספר, כבר הושלמו מראש, וכל דמי הקונים
הולך לעניני צדקה ומצוה.

הסכמה הקדמה

מפתח לחלק ראשון

הענינים בראשית

בענין מעלת ארץ ישראל, ובתכלית
הבריאה, למה דווקא התחיל התורה
ללמד שא"י שלנו היא, למה נתאוזה
הקב"ה לדירה למטה 2
בענין חשיבות המצוות, ולמה נקראו
ראשית 6
בענין למה כתיב ברא "אלקים" 9
בפירוש ורוח אלקים מרחפת על פני
המים 9
ורוח אלקים מרחפת זה רוחו של מלך
המשיח 10
בטעם קדימת יצירת האור לשאר הבריאה
..... 11
טעם למה נתברכו העופות והדגים 12
בענין מצות פרו ורבו, בענין בן נח במצות
פרו ורבו, בענין דבר שבמנין צריך מנין
אחר להתירו, למה נאמר פרו ורבו לאדם
הראשון וגם לנח, בענין אינו מצווה
ועושה בבן נח, בענין בן נח במצות לשבת
יצרה, בענין היו לו בנים בהיותו עובד
כוכבים ונתגייר 13
בענין קבלת שבת וברכת השבת, פירוש
בלכה דודי, שמור וזכור בדבור אחד,
הנהגה הנכונה בזמן כניסת השבת, דיבור
בכיהכ"נ בפרט בשבת קודש 24
בעניני שבת, בענין ברכת השבת, למה
לישראל ניתנה, שבת זכר ליציאת מצרים,
שבת דמעשה בראשית, דמתן תורה,
ודגאולה העתידה, מעין עולם הבא, הוא

ענין גילוי כבוד ית' בעולם, הערה (דף
58) בענין ברכת השכיבנו בערבית של
שבת, ובמה שאומרים ויכלו ג' פעמים
בליל שבת (דף 59) 32
בהוספות של הנ"ל: בענין שהשבת יש
הענין הנורא של השראת השכינה ורצונו
של השי"ת להיות מדורו בתחתונים 51
בענין השראת השכינה במתן תורה 53
בענין גילוי שכינה 54
בענין שכל הצלחותיו של האדם באים לו
רק על ידי תפלה 60
בענין זכה עזר לא זכה כנגדו 62
בענין קריאת האדם שמות להחיות 65
בענין שמא יראה בה דבר מגונה 66
בענין מצוות לזווג זיווגים ולשמח חתן
וכלה, והמסתעף 67
בענין ודבק באשתו 72
בענין העונשים על אכילת עץ הדעת,
ושאין מרויחים בחטא אף בעוה"ז 73
בענין עונש דארורה האדמה 76
בענין קדימת עשיית הכתנות עור לאדם
לפני אשתו 76
בענין שנתחייב לעבד את האדמה אשר
לקח משם 77
בענין תיקון המדות 78
בענין תשובה 79
בעניני תשובה 80
תוצאותיו של חטא קל 82
להזהר מיאוש 83
בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין 83
ברעת העצבות 86
בענין שבין אדם למקום תלוי בבין אדם
לחבירו 86
בענין טענת קין 87

השמים ואין צורך לבחון אותה מתחלה וגם שלא יועיל כי אין הבחנה זו כלום ותמים תהיה עם ה' כתיב).

ומה נקרא אשה רעה ניעיין בהדוגמאות שאיתנה שם במס' יבמות דף ס"ג ע"א. דאיתא שם על רב הוה קא מצערא ליה רביתהו כי אמר לה עובדי לי טלופחאי (נויד עדשים) עבדא ליה חימצי (מין קטנית'רש"י) חימצי עבדא ליה טלופחאי, ושם בע"כ היכי דמי אשה רעה אמר אב"י מקשטא ליה תבא ומקשטא ליה פומא, וברש"י פומא לקלל ולגרף עד זמן סעודה כדי לצערו. רבא אמר מקשטא ליה תבא ומהדרא ליה גבא, וברש"י שלא לאכול עמו ומצערותו. הרי לן ראשה רעה היה שבאת בדווקא לצערו ולבוזתו באופן גורא, וכמה רחוק זה מאיזה אנשים שחושבים שמצביהם נקרא אשה רעה, ובאמת נשיהם הם טובות, וק"ו כשנדרמה אותן לצוירים הנ"ל שזכרו בחז"ל. ומוכן שלפעמים בא המצב מהבעל שלא קיים מאמר חז"ל במס' יבמות דף ס"ב ע"ב בסוף העמוד: ת"ר האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו וכו' עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך. ועי' ברמב"ם הל' אישות פרק ט"ו הל' י"ט שמארך יותר בזה וכתב חז"ל וכן צו חכמים שידא אדם מכבד את אשתו יותר מגופו ואוהבה כגופו. ואם יש לו ממון מרבה בטובתה כפי ממנו. ולא ימיל עליה אימה יתירה ויהיה דבורו עמה בנחת ולא יהיה עצב ולא רגז ע"כ. ומעשה באברך אחד שהחרעם שכל יום יש לו טירדא אחרת מאשתו ואינו יכול להתרכז בלימוד, ובא למרן החזו"א זצ"ל ואמר לו אם בת זוגך יודעת שאתה רוצה ללמוד באמת בלא שום הפרעה היא תהיה הראשונה שתסייע בידך, אך בוודאי רואה היא שאתה פעמים מסתובב בבטלה ולכן מבקשת גם לעצמה לעזרה, ולכן אם תחליט לקבל על עצמך באמת אז היא תהיה הראשונה שתסייע בידך, וכך הוה (מעשה איש ח"ב דף ע"ט). והדברים ידועים.

וניסיים הענין בדברי הארחות יושר בענין ותרנות שהביא הרבה מקורות בשבח הויתור וכתב: ובדרך כלל המוותר ומעביר על מדותיו הוא סימן חכמה והשוטה אינו מוותר לעולם וכו' כי הצדיק מוותר תמיד והעקשנות שלא לוותר באה בדרך כלל מגאווה וחושב שאם יוותר ירד ערכו ובאמת הוא ממש להיפך וכו' ובאמת כשהבעל והאשה נחלקים ראוי שתוותר האשה כמו"ש והוא ימשל בך ואמרו (תדא"ר פ"ט ומוכא באה"ע סוף סי' ס"ט) אין לך כשרה בנשים אלא אשה שעושה רצון בעלה ולכן זכתה יעל שבאת חשועה גדול על ידה לפי שהיתה אשה כשרה ועושה רצון בעלה, ואוי לו לבית שהאשה שולטת שם ואמרו (ביצה ל"ב ב') מי שאשתו מושלת עליו חייו אינם חיים וכתב הרמב"ם (פמ"ו מאישות ה"ב) צו על האשה שתהי' מכבדת את בעלה ביותר מדאי ויהי' עלי' מורא ממנו ותעשה כל מעשיה על פיו ויהי' בעיניה כמו שר או מלך מהלכת בתאות לכו ומרחקת כל מה שישנא וזה דרך בנות ישראל ובני ישראל (היינו לעיל כתב דרך התנהגות הבעל לאשתו והבאנו דברי הרמב"ם לעיל. המעתיק) הקדושים והטהורים בזיווג ובדרכים אלו יהי' ישובן נאה ומשובח עכ"ל אמנם אם האשה קשה ואינה מוותרת ראוי לבעלה לוותר, ואמרו (בב"מ נ"ט א') דבמילי דביתא יש לבעל לשמוע לאשתו וי"א דגם בכל מילי דעלמא יש לשמוע לעצת אשתו ורק במילי דשמיא אין לשמוע לה ע"ש ואשרי המוותר תמיד בכל מחלוקת וחושך ממנו איבה ומחלוקת וכנ"ל, וכ"ז בדברים שאינם נוגעים להלכה אבל דברים שנוגעים לדין תורה אסור לוותר וכנ"ל במדרש וכו' וראוי להתייעץ בדברים אלו הימב עם חכם לידע מה אפשר לוותר ומה א"א והעושה לשם שמים הקב"ה ינחהו בדרך אמת ושלום עכ"ל.

בענין קריאת האדם שמות לחיות

פרק ב' פס' י"ט. ויצר ה' אלקים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו וכל אשר יקרא לו

האדם נפש חיה הוא שמו. וברש"י ועוד ללמוד כאן שבשעת יצירתו מיד בו ביום הביאם אל האדם לקרות להם שם ובדברי אגדה (ב"ר) יצירה זו לשון רידוי וכבוש כמו (דברים כ) כי תצור אל עיר שכבשן תחת ידו של אדם ע"כ. ולכ' לפי פירוש האגדה (והוא במדרש רבה פרשה י"ז סי' ד') קריאת השם של סוף הקרא אין לה שייכות לתחילת הקרא להך שכבשן תחת ידו והפסוק אומרת שני דברים נפרדים, אף שמשמעות הקרא הוא שהוא דבר אחר דכתיב ויצר... ויבא... לראות מה יקרא לו. (ואולי אף לפי המדרש הק' דניצר הוא לשון רידוי אינה פשטות הדברים אלא דגם זה נלמד מכאן).

ועי' בספר דעת תורה (דף י"ז) דכתב: וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו (ב, יט). הפסוק משמיענו כאן גדולת האדם, כי כל המלאכים לא יכלו לקרוא שמות, כי אם אדם הראשון. ענין שם אינו סתם "שם" בעלמא, רק שם הוא הוראה על פנימיותו של כל דבר ודבר, ובוזה הנה כאן גדולת האדם, שכל המציאותיות תלויות ועומדות על האדם, בכחו ליתן שם לכל נברא ונברא, ולכל אשר יקרא האדם נפש חיה כן אמנם יהיה, והוא שמו. והוה בגדר שאמרו חז"ל (בר"ר פמ, י) בפתרון חלומות שהכל הולך אחר הפה, שהאדם בדיבורו בכחו לשנות המציאות שיהיה כפי דיבורו. והוה הגדולה הנתונה להאדם המבוארת כאן בפסוק, ר"ל שהאדם בנתינת ה"שם" שלו הוא המטביע את החותם של כל נברא ונברא, שיהיה במציאותו כפי השם שנתן לו. עד שאמרו חז"ל (בר"ר יז, ה), "ולי מה שמי אמר לו ארון הכל", שגם הוא ית' כביכול הנהו משועבד להאדם שיהיה כפי שמו אשר יקרא לו. והוה שאמרו חז"ל (שם) אני ה' הוא שמי, הוא שמי שקרא לי אדם הראשון. והוה באמת גדולת האדם, ש"וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו", והבן. ע"כ. הרי באמת שמה שכבשן שייך להקריאת השם והיא תלויה במה שכבשן. (אמנם עי' במדרש שאיתא א"ר אחא בשעה שבא הקב"ה לבראת את האדם נמלך במלאכי השרת אמר להן נעשה אדם

אמרו לו אדם זה מה טיבו אמר להן חכמתו מרובה משלכם, הביא לפניכם את הכהמה וכו' אמר להם זה מה שמו ולא היו יודעים, העבירן לפני אדם, אמרו לו זה מה שמו אמר זה שור וכו' ואתה מה שמך אמר לו אני נאה להקרא אדם שנבראתי מן האדמה וכו' ע"כ, הנה ממה שתולה הדבר בחכמה, וממה שגם לעצמו קרא שם משמע דלא כפירוש הרעת תורה. ואף שמימרא דר' אחא נאמר מיד אחר הק' דניצר נאמר לכיבוש אין מוכרח ששייכים זה לזה).

והנה להלן פרק ג' פס' כ' כתיב ויקרא האדם שם אשתו חוה וכו', ועי' ברש"י מה שביאר למה נאמר זה שם, ולפי הנ"ל דקריאת השם תלוי בענין הכיבוש י"ל דלכן רק שם קרא לה שם משום דרק אז ניתנה לו להיות תחת ידו במה שאמר ית' שמו (פרק ג' פס' ט"ז) להאשה והוא ימשל בך.

שמה יראה בה דבר מגונה

פרק ב' פסוק כ"א. ויפל ה' אלקים תרדמה על האדם ויישן ויקח אחת מצלעותיו ויסגר בשר תחתנה. וברש"י וי"ל ויישן ויקח שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נבראת ותחבוה עליו עכ"ל.

ואמרינן במס' נדה דף י"ז ומס' כתובות דף ס"ה אמר רב חסדא אסור לו לאדם שישמש ממנו ביום שנאמר ואהבת לרעך כמוך מאי משמע אמר אב"י שמא יראה בה דבר מגונה ותחננה עליו (וע"ש בגמ' עור מעמים ועי' בפע"ח שער ט"ז פ"א ועי' בריקאנטי פ' תצא).

ומזה יש ללמוד שיש לאיש ולאשה להעלים כל דבר מגונה וחסרון שיש להם מהאחר אם אפשר ואם אין בזה צורך גדול. ודוגמא אחת לזה אם יש לאדם שונא או ריב עם אחר, יש לו להעלים זה או לכל הפחות להקטין זה מאשתו, דצריך לדעת אם יהי' בזה איסור לשה"ר, וגם אף שהוא חשש רחוק, יתכן שיכנס לאשתו חשדא דאולי יש דברים בגו ויפריע לשלימות אהבתם יחדו.

הַתּוֹרָה הַמְּשִׁמַּחַת

פרקי-חיים והנהגות קודש

של מרן הגאון

הרב שלמה-זלמן אַזיערבֿך זצוק"ל

מלוקטים בחסד ה'

מפי סופרים, ספרים ומספרים

בידי צוות-עריכה

עורך: יוסף אליהו

ו"פשוט" שהיה חישיקל למקרה של השכונה. מספרים בני-המשפחה: "השכנים היו מביאים עופות, ומבקשים לשים במקרה כדי שלא יתקלקלו. רבים הביאו חלקי-עוף שכבר הדיפו ריח קלוקל, אבל אמא לא אמרה דבר. היתה מורידה את העופות שלנו מתא-ההקפאה למקרר ("שלנו כבר קפאו מספיק") ודחסת בכל כוחה עוד נתח-עוף של שכנה", נזכרים הם בהערצה. מה הפלא איפוא, שדלת תא-ההקפאה היתה שבורה כל השנים? הרבנית דחסה עוד ועוד, כדי להציל ממנו של השכנים. יש לזכור גם, שמדובר בתקופה בה היו ידי האשה מלאות עבודה אינסופית. "וכי מי קנה או מכנסיים?" נזכרת אחת הבנות, "אמא תפרה מכנסיים לכולם, סרגה סוודרים, וכבסה חיתולי-בר בידים. לעצמה — לא ביקשה דבר".

פעם, כשהקבלנו פני מו"ר הגר"א נבנצל שליט"א בסוכתו, הגיעו רבנו ואשתו לביקור חג. שאל אברך צעיר: הלא נפסק להלכה ש"ושמחת בחגך" יש לקיים פאשה בקניית בגדים חדשים (פסח' קט); באיזה סכום צריך הבגד להיות? — בתום הדיון, העירה הרבנית אויערבך בחיך: "כשהגיעה לירושלים ה"המצאה" של מקלף-ירקות, קנה לי אותו הרב כדי לשמחני ברגל... זה באמת היה שימושי..."

רבנו הוקיר מאוד את אשת-בריתו, ואף שלא בפניה נהג כך. פעם עמד להיכנס לביתו, כשהוא מלווה בבן-לויה. ראה הלה, שרבנו מסדר את בגדיו היטב; הבין, שאדם נכבד ממתין לרבנו בביתו, ושאל אם נוכחותו לא תפריע לפגישה הקרובה. הסביר לו רבנו את פשר העניין: הלא אמרו, "איש ואשה שזכו — שכינה ביניהם; מתכוון אני איפוא להיכנס אל השכינה, ולכן תכנתי עצמי לקראתה..."

☆ ☆ ☆

בחיי הנישואין של רבנו ואשתו, יושמו בפועל מאמרי חז"ל הרבים, הרואים בתא המשפחתי כחטיבה אחת ממש (אשתו כגופו — מנח' צג: ועוד ועוד). מעניין להזכיר, הלכה למעשה שגור מכך לחיי בני-זוג, שזכינו לה מפי חתנו הגר"ר ירוחם בורודיאנסקי שליט"א, המשגיח ב"קול תורה": בן-זוג הבא הביתה, ונושא בתוכו בעיה המעיקה על לבו — חיכוך עם מישוהו בעבודה, עם שכנים וכדומה — חייב בן-הזוג השני להקשיב לכל הפרטים, כולל זהותו של האדם, ואין בכך איסור לשון-הרע. כי

איש ואשה מהווים תא אחד, בו חייב האחד לעזור לשני, בכך שהוא מתחלק עמו ב"חבילת הצרות" של החיים. ומה שהסתפק ה"חפץ חיים" בעניין זה, הוא להשיח דאגתו בפני איש זר; אך איש ואשה, הריהם משועבדים זה-לזה. האחד חייב לשאת-בעול עם השני; הבעל חייב לשמוע מה מעיק עליה, וגם היא צריכה לשמוע מה מציק לו. כך — אמר רבנו — מתנהלים חיים של בעל ואשה.

מובן, שמדובר בבעיה שאכן מעיקה על בן-הזוג, והוא חייב לפרוק אותה בפני מישוהו; אך אין בזה קתר לספר סתם-כך, כל דבר רע ששמע בן-הזוג על מישוהו (וכמובן שאין להעביר את הדברים הלאה!...). "כך אנו מדריכים את החתנים בישיבה", אומר הרב בורודיאנסקי.

☆ ☆ ☆

רגיל היה רבנו לומר לחתנים, לפני כניסתם לחופה: התורה אומרת: "כי יקח איש אשה חדשה, לא יצא בצבא ולא יעבר עליו לכל דבר, נקי יהיה לביתו שנה אחת, וישמח את אשתו אשר לקח" (דבר' כד, ה). הגבלת הזמן של "שנה אחת", נאמרה רק על אי-היציאה לצבא ולשאר עבודות הציבור. אך "ושמח..." כתוב לאחר המלים "שנה אחת"; שהרי "ושמח את אשתו" — הוא חיוב שנמשך כל החיים!...

☆ ☆ ☆

בחורף תשד"ם, נפטרה הרבנית אויערבך באופן בלתי צפוי, והיא אך בת שבעים ואחת. כשהובחלה לבית-החולים בעקבות אירוע-מוחי, היה זה יום חמישי בלילה — נזכרת בת המשפחה — לאחר שהכינה את כל צורכי-השבת עד תומם... ואולי סמל היה בדבר: ידעה אשה נדירה זו להכין לעולם היהודי כולו, צורכי-שבת, צורכי-יום שכולו שבת; צדה, שפכוחה תמשיך היהדות לצעוד עד בא גואל.

במוצאי-השבת בו נערכה לווייתה — האיר אור גדול. נתגלה טפח-זוהר מאותם יחסי אצילות שבין בעל ואשה ששכינה ביניהם; טפח, שער עצם היום הזה מסוגור העולם מאורו. רבנו עמד לפני מיטת הרעיה שהקדישה חייה למען תורתו, אשת-ברית עמה חי חמישים וארבע שנים, ומתוך לבו הרוטט בקעו המלים שמוחנו מתקשה לעכל: "רגילים לבקש מחילה מן האשה בשעת הלְוִיָּה. אַתָּה יודעת, שאין לי על מה לבקש

הַתּוֹרָה הַשְּׂמִיחַת

מסכת-חיייו המופלאה
של הרב
אשר שימח אלקים ואנשים
ר' שלמה-זלמן אוירבך

זכר צדיק לברכה

יוסף ורות אליהו

הספר רואה-אור בעידודם הנכבד של:
קרן עמו"ס - לעידוד מלומדים וסופרים - בית נשיא המדינה, ירושלים.
ר' חיים ברונר, אנטוורפן בלגיה.

נדפס בישראל שבט ה'תשנ"ח, פברואר 1998
כל הזכויות שמורות © 1998
ליוסף ורות אליהו
בית אל 90628 טל' 02-9973020
ולהוצאת ספריית בית אל בע"מ
ד"נ מזרח בנימין 90631
טל' 02-9973325, 02-9973073
ניתן לצלם דפים בודדים לצורכי לימוד והוראה

צילום לוחות והדפסה: "אדמור" טל. 02-6288882
תמונת השער: פוטו ציון, בני ברק

All Rights Reserved © 1998
To Yosef & Roth Eliyahu
and to Sifriat Beit-El Publishing House
Beit-El, East Binyamin, 90631
Phone: 02-9973073, 9973325

השנים? הרבנית היתה דוחסת עוד ועוד בשר, כדי להציל את ממון השכנים. יש ליכור גם, שמדובר בתקופה בה היו ידי האשה מלאות עבודה אינסופית. נזכרת הבת: "וכי מי קנה אז מכנסיים? אמא תפרה מכנסיים לכל הילדים, סרגה סוודרים, וכבסה חיתוליבד בידיים. לעצמה – לא ביקשה דבר".

רגיל היה הרב לומר לחתנים, לפני כניסתם לחופה: התורה אומרת: "כי יקח איש אשה חדשה, לא יצא בצבא ולא יעבר עליו לכל דבר, נקי יהיה לביתו שנה אחת, ושמח את אשתו אשר לקח" (דבר, כד, ה). הגבלת הזמן של "שנה אחת", נאמרה רק על אידיציאה לצבא ועל שאר עבודות הציבור. אך "ושמח את אשתו". כתוב לאחר המלים "שנה אחת"; ללמדך, ש"שמח את אשתו" – הוא חיוב הנמשך לכל החיים!!!

"דור לדור יביע אומר".
חתן צעיר תחת חופתו, מקשיב קשב רב לדברי ההדרכה של הרב

על צניעות הליכותיה ועל ההסתפקות במועט של הרבנית אוירבך, עמדנו באקראי בפגישה אליה נזדמנו:

באחד מחגי הסוכות של תחילת שנות התש"מ, הקבלנו פני רבה של ירושלים העתיקה, הרב אביגדר נבנצל בסוכתו; והנה, הגיעו גם הרב אוירבך ואשתו לביקור חג, ובסוכה ניכרה התרגשות רבה. ניצל אברך צעיר את המעמד המכובד, ושאל: הלא נפסק להלכה, שיש לקיים "ושמחת בחגך" באשה, בקניית בגד חדש וכדו' (שו"ע או"ח תקכט, ב); איזה סכום חייב אברך ממוצע להשקיע, בקניית בגדי-חג לאשתו?

– בתום הדיון ההלכתי, העירה הרבנית אוירבך בשקט ובחיוך: "כשהגיעה לירושלים ה"המצאה" של מקלף-ירקות, קנה לי אותו הרב כדי לשמחני ברגל... זה באמת היה מאוד שימושי...".

הרב הוקיר מאוד את אשת-בריתו, ואף שלא בפניה נהג כך: פעם עמד להיכנס לביתו, כשהוא מלווה בבן-לוי. ראה הלה, שר' שלמה-זלמן מסדר את בגדיו היטב; הבין, שאדם נכבד ממתין לרב בביתו, ושאל אם נוכחותו לא תפריע לפגישה הקרובה. ענה ר' שלמה-זלמן שאיש אינו ממתין לו, והסביר את פשר הטבת בגדיו:

"הלא אמרו, שאיש ואשה שזכו, שכינה ביניהן (סוטה יז); מתכוונן אני איפוא להיכנס אל השכינה, ולכן הכנתי עצמי לקראתה...".

אחת הנכדות, שהיתה מגיעה לסעודות שבת אל הסב והסבתא (בשנים שהבנים נישאו כבר), מעידה שהשנים למדו ב"חברותא", מספר סעיפים מתוך "שמירת שבת כהלכתה". יותר משהיה זה משום דבר-תורה על השולחן – משחזרת היא – היה זה משום שסבא אמר תמיד, שחייבים לחזור כל העת על הלכות שבת.

בחורף תשד"ס (1984), נפטרה הרבנית אוירבך באופן בלתי צפוי, והיא בת 71. כשהובהלה לבית-החולים עקב אירוע-מוחי, היה זה יום חמישי בלילה – נזכרת בת המשפחה – לאחר שסיימה הרבנית להכין את כל צורכי-השבת... ואולי סמל היה בדבר: ידעה אשה נדירה זו להכין לעולם היהודי כולו, צורכי-שבת, צורכי "יום שכולו שבת"; צדה, שפכוחה תמשיך היהדות לצעוד עד בא גואל.

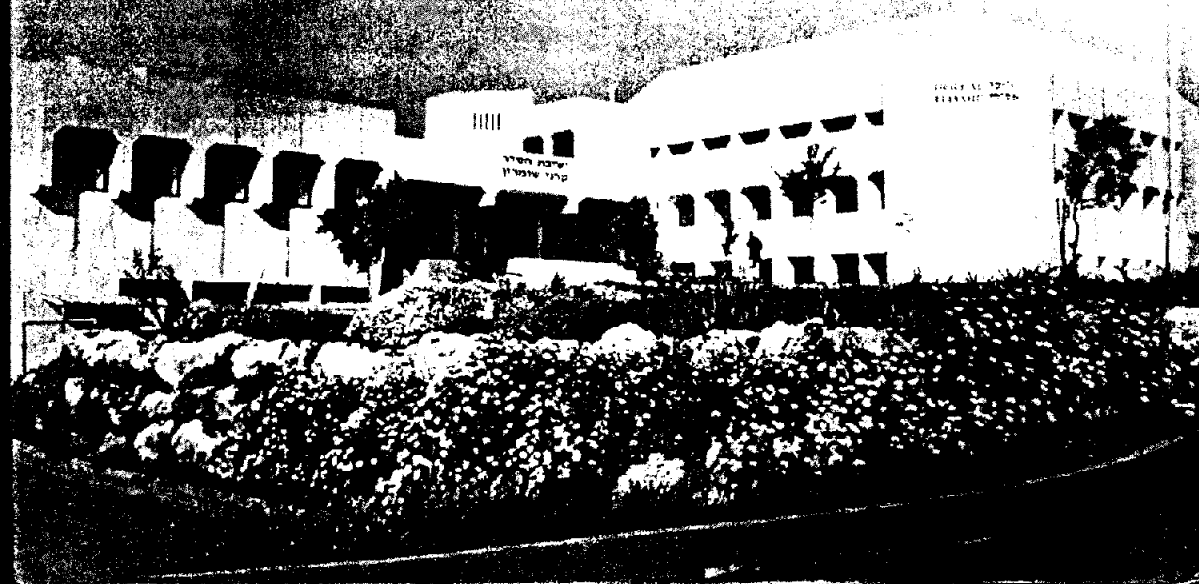
כעבור יומיים, במוצאי-השבת בו נערכה לווייתה – האיר אור גדול. נתגלה טפח זוהר, מאותם יחסי אצילות שבין בעל ואשה ששכינה ביניהם; טפח, שעד עצם היום מסוננור הציבור מאורו. ר' שלמה-זלמן עמד לפני מיטת הרעיה שהקדישה חייה למען תורתו, אשת-ברית עמה חי חמישים וארבע שנים, ומתוך לבו הרוטט בקעו המלים, שהמוח מתקשה לעכל:

"רגילים לבקש מחילה מן הנפטר בשעת הלוויה. את יודעת, שאין לי על מה לבקש

מכרמי שומרון

ספר היכל

לישיבת ההסדר קרני שומרון

תאישיות אל ערכי התורה והזולת. עם פתיחות זו באה גם ביצורים של ערכי תורה אחרים⁶².

משנה ו' - יהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי קבלו מהם. יהושע בן פרחיה אומר, עשה לך רב, וקנה לך חבר, והיו דן את כל האדם לקרן זכות.

עירי החתייחסות

גם יהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי מגדירים את זכותו של האדם באמות מידה של תורה, במעין 'קואורדינטות' אופקיות ואנכיות. בדברי יהושע בן פרחיה - החוראה 'עשה לך רב' מציגת פתיחות כלפי מקור סמכות מעל האדם; 'קנה לך חבר' - את חתניחות האופקית, כלפי תולדת; והיו דן את כל האדם לקרן זכות' - כלפי מי שמתחזק. זכותו של האדם נגזרת גם ממקומו, מהיכולת להצביע עליו (זכותי מלשון 'וחי') - בחקשרו תחברתי (מקום) משורש 'קיים'. מובן שתברה צריכה להתפרש כאן במובן חרוב ביותר: יחסו לכל מי שסובבו, לכל אשר חס מתוצה לו, אך בד בבד גם מסייעים לו לתגדיר את עצמו. מקומו של האדם בתברה אכן נקבע על ידי שני צירים אלה, האופקי והאנלי. ממי קבלת את התורה! איזו שושלת, רוחנית או אינטלקטואלית, אתה ממשיך! ומאידך, 'אמור לי מי חס תברך ואומר לך מי אתה'. החתניה היא 'עשה לך רב' אך מוסיפה, כמובן, למקור סמכות אנכי קיים - חורים. אלא שכאן אין צורך כמובן 'לעשותם', אלא לכבדם ולירא מחם, אולם חורים מביאים לחיי עולם. גם חורים יכולים - וצריכים - לשמש כמורי דרך, ואז חס כלולים בעשה לך רב. ללא עשיית רב כלל, לא יהיה מקור אנכי לתביא את האדם לחיי עולם⁶³. אל לו לאדם להסתפק במקורות האנכיים והנתונים, עליו לעשותם, כשם שעליו לקנות חבר. זהו למעשה חצד השני של המטבע - יכל המלמד בנו תורה - כאילו

62 סכנה נוספת קיימת כאשר הפתיחות בין איש לאשתו עלולה להדרדר ללשון הרע ולמחלוקת עם הזולת, וכך ביאר באבות דרבי נתן: 'אל תרבה שיחה עם תאשה כיצדו בזמן שאדם בא לבית המדרש ולא חיו נהגין בו כבוד או שערר עם חברו, אל ילך ויאמר לאשתו כך וכך ערערתי עם תבירי, כך וכך אמר לי, כך וכך אמרתי לו, מפני שבזוח את עצמו (ובזוח את אשתו) ובזוח את תבירו...'; עייש גם בגושה ב' פרק טז'. עם זאת, ראח בשם הגרש'זי אויערבך, 'כן זוג חבא תביתו וטשא בתוכו בעיה המעיקת על לבו - חיכוך עם מישחו בעבודה, עם השכנים וכדומה - חייב בן חזון חשני לחקשיב לכל הפרטים סלל זכותו של האדם, ואין בכך איסור לשון הרע. כי איש ואשה מחזוים את אחד, בו חייב האחד לעזור לשני, בכך שחוא מתחלק עמו בחכילת הצרותי של חרשים... (וי אליהו, תתורה המשמחת, מחדו"ק נכתוב: שיחות ליום הכיפורים אי עייפ שיחות תגרייא נבנצאל, ירושלים, תשנ"ו, עמי רל"ז - רל"ז, מפי תג"ר ירוחם בורדיאנסקי, שכך נותנים לתורות למעשה בישיבות, עייש); כששאלתי את תגרייא נבנצאל על מסורת זו בשם רבו לאור ברייתא דאדרי"ג חנייל חשיב שאין לסמוך עליה, ואכן במחזורח שניה של התורה המשמחת, ירושלים, תשנ"ח, חושמטח תוראה זו; ועדיין צריך עיון שכן מעשה רב.

תפארת בחורים כחם (משלי כ כט)

כי נעים כי תשמרם בבטנך יכוננו יחדו על שפתיך (שם כב יח)

ספר

וְקָנָה לְךָ חֵבֶר

בו נקבצו ובאו כל המאמרים, אשר עלי גליונות "וקנה לך חבר" (משבט תשס"א ועד אלול תשס"ד) היו כולם ברורים. ולמען לא יהיו אחת הנה ואחת הנה במקומות מפורזים, הביאותים אל מקום אחד ואלקטה נא באמרי'ם. וערך אותם הכהן וישת לו עדרים, ושלשה פתחים ימצאו לכל הבאים בשערים. ויצא הראשון, חקרי הלכה ושו"ת עפ"י סופרים וספרים, פרי ביכורם של אברכי בית מדרש "עטרת חכמים" והבוגרים. ואשר על ידו השני, חידושי תנ"ך והש"ס בדברי אבותינו ורבותינו המאירים, אשר מעולם אנשי השם המה הגיבורים. ויבוא הכתוב השלישי, בדברי חכמה ומוסר לעוררנו לעבודת חוקר לב חופש כל חדרים, כאשר עיני המעיין תחזינה מישרים. והכל בעזרת האל יתברך בורא רוח ויוצר הרים, להועיל לקטנים כמוני מילדי העברים. אקוה כי ימצא חן גם בעיני תלמידי חכמים ומורים, והיה זה שכרנו לדור דורים.

ויה"ר שהלימוד בספר זה יהיה לע"נ מי שמכחם ומכח חכם זכינו לראות את הספר הזה, אשר מחזה שדי יחזה, הלא המה: מו"ר ועט"ר מגדולי הפוסקים בדורנו הגר"מ הלוי זצוק"ל שנלב"ע י"א חשון תשס"א. ולע"נ אשת חבר כחבר המזוככת ביטורים הרבנית אסתר חיה לויזה מאזור ע"ה שנלב"ע ט"ז כסלו תשס"א.

ממני העורך
הצעיר יגאל כהן ס"ט
ר"מ בית מדרש
"עטרת חכמים"

נדפס פה עיה"ק חולון שנת ואכלתם ישן נושן (תשס"ו) לפ"ק

סימן קמו

דיבור לה"ר בין בעל לאשתו

מאת הרב ניצן ראובן / מחוברת ניסן תשס"ב (שנה ב') סי' ס

ראיתי ונתון אל לבי במה שכתב הגאון ר' מרדכי גרוס שליט"א בספרו "אום אני חומה" (סי' פז) בענין הנ"ל וז"ל השואל: בדבר דעתו של מו"ר הגרש"ז אירבעך זצוק"ל דבבעל ואשתו ואיפכא אינו בכלל איסור לה"ר כשמספרים בדברים שמציק להם, כיון שהוא חיוב אישות דילהו שכל אחד יסיר מהשני דאגתו, ועדיפא טפי מספיקו דהחפץ חיים אם איכא איסור לה"ר כשאומרו משום דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים.

והשיב הגאון הנ"ל ע"ז בזה"ל: לכאורה בהא הענין דאין לקבל אלא למיחש וכיוצ"ב קשה טפי, דכדרך כלל מתקבל אצל כל אחד מהם יותר מאשר טענת אחר, ומ"מ נראה דשרי מטעם הנוכח. אבל יש לעיין, בגוונא דלא הצרו לו אלא מפריע לו דברים או הנהגות מסוימות של זולתו אם גם מותר או דאמרינן איהו דמזיק לנפשיה. ודברים ששייכו להשקפות להעמידם על צביונם, נראה פשוט דשרי ולא בכלל לה"ר, דהא בהא הוי העמדת ביתם ושייכא לתרוויהו ומותר להזכיר כל מי שנצרך, ובלבד שיכוין להדיא שהכוון לרוחניות ולא לצורך נגיעות וכיוצ"ב כמבואר בח"ח שם. עוד יש לבאר דהא דהח"ח בהלכות לה"ר כלל י' סי"ד בהערה כתב דאפשר דמשום דאגה בלב איש ישיחנה מותר לספר, ומ"מ נצרך כל השבעה תנאים שהתנו שם. י"ל דהתם דההיתר הוי כיון שהוא כתועלת על להבא כדכתב שם להכי נצרך התנאים, משא"כ בין איש לאשתו אין הכוונה משום תועלת, אלא כיון דהוה כחדא לעניינים אלו שסיר אחד מהשני מה דמציק לו שרי ולא נצרך לתנאים דאתמר שם. ומה דכתב הח"ח כלל ח' סי" דאין לספר לנשותיהם כל מה שאירע להם עם פלוני ופלוני וכו' הוא בגוונא שמטרתו להגן על כבודו גרידא, וכדכתב בשבילי חיים שם. וכפי ששמעתי משמיה דאחד מגדולי המשגיחים שליט"א ששאל כיוצ"ב את מרן החזו"א זצ"ל, והשיבו להקל בזה. עכ"ל.

תחילה וראש לא ידענו איה מקום דברי הגרש"ז זצ"ל הנ"ל בין בעל ואשתו ואיפכא אין איסור לה"ר כשמספרים בדברים שמציק להם משום חיוב אישות והיינו שכל אחד יסיר מהשני דאגתו. כי לפי הנראה מדברי רבנו החפץ החיים בספרו הבהיר לא זו בלבד שלא מצאנו מקור נאמן לחילוק זה, אלא אדרבא מכמה מקומות ראינו סתירת דבר זה. על כן אמרתי לקבצם כעמיר גרנה והמעין יבחר ויקרב.

הנה בהלכות לשון הרע בכלל ח' סעיף י' כתב וז"ל: דאין שום חילוק באיסור הסיפור בין אם הוא מספר לאנשים אחרים קרוביו או רחוקיו או אשתו אם לא דבר שהוא צריך להודיעם מפני התועלת וכו' ורבים משתבשים בזה שמספרים לנשותיהם כל מה שאירע להם עם פלוני ופלוני בבית

שהוא פרט אשר חשיבותו מרובה בנ"ד, והוא, שלא יסובב על ידי סיפורו היזק להנידון יותר מכפי הדין שהיה יוצא אילו הועד עליו באופן זה על דבר זה בבית דין רבני (הדנים ע"פ תוה"ק). ע"ש. ובנ"ד אם ירידנו הנ"ל יספר לחוקר מי כתב את המכתב הנ"ל הדבר ברור שיהיה לו היזק גדול יותר ממה שמגיע לו בדין תורה, מפני שכבר בארנו לעיל לפי דעת תורתנו הקדושה שאותו שולח המכתב לא עשה עבירה כלל משא"כ לדעת "השופטים" של בתי המשפט החילוניים (ומאן דתני "החולניים" לא משתבש) אשר הולכים בנתיבות לא ידעו אכזתיהם ואכזותיהם הקדושים בעזה"ר, מחשיבים דבר זה לעבירה גמורה. ואם כן, לעולם לא יתקיים התנאי השביעי, כי ההיזק שיסובב לשולח בודאי יהיה יותר גדול מאשר אילו היה נידון בבית דין רבני. ובר מן דין, ידוע כי הבא לרדן בערכאות הרי הוא כמרים יד בתורת משה רבינו ע"ה שכל חוקותיהם כחוקות הגויים, ודיניהם בטלים ומבוטלים.

והנה אע"פ שהבאנו לעיל ראיות ברורות שאין לידידנו הנ"ל לספר לחוקר מי הוא זה ששלח את המכתב לאותה שכנה, מ"מ חוששני לסמוך על דעתי בזה, על כן הצגתי את התשובה הנ"ל לפני מי שגדול הלא הוא מו"ר ועט"ר הגר"ח רבי שליט"א והשיבני לאמר: "הדברים יפים מאד וחכמת אדם תאיר פניו. ובודאי שאסור לספר לחוקרים מי שלח המכתב? שיש כאן עוד סיבה של "הכרת הטוב" שהרי רצה לעזור לו בענין, ויתכן שתבטל את התלונה בפיקוח עי"ז. ולפ"ז גם אם היה נתבע ע"י מורה הוראה תורני שאז דנים עפ"י התורה ולא עפ"י ערכאות ואשה זו מפחדת מהאיומים ורוצה עזרתו של החכם אעפ"כ יהיה אסור לנחקר לומר מי היה ויפרט שאפשר לפתור את הדברים ע"י ביטול תלונתה, ואז לא תפחד ולא כלום. ואף שאמרו (ב"ק מו:): שנוקקין לתובע תחילה וכאן יש תביעה להציל את האשה, אעפ"כ כמו באופן שיש נזק והפסד ואז נוקקין לנתבע. וגם כאן ע"י עיסוקת חבילה מסתדרים עם כולם. והאמת והשלום אהבו. ולכן הגב' תבטל תלונתה והאיום ירד מהפרק והנחקר לא יספר לשה"ר. ובנ"ד שזה ערכאות ורינו כע"ז גמור פשיטא שאין לגלות ולא כלום חזק ואמץ. עכ"ל. והוא כדברינו בס"ד ותלי"ת שכיוונתי לדעתו הרחבה.

המורם מכל האמור: אסור לידידנו הנ"ל לספר לחוקר מי שלח את המכתב לאותה שכנה כדי להציל את עצמו כי אם יאמר הרי זה נחשב כלשון הרע גמור (ואף נכנס לגדר מוסר עיין בחו"מ סימן שפ"ח) ולכן ישא בתוצאות החקירה לבדו, ובזכות שמירת הלשון, לא יאונה לצדיק כל און.

המדרש ובשוק. והנה מלבד איסור לה"ר עוד הוא מרבה בזה מחלוקת כי היא בודאי תטור השנאה ותריב עבור זה עם פלוני או עם אנשי ביתו וכו' ע"כ השומר נפשו ישמור את עצמו מאוד שלא לגלות לאשתו מעניינים כאלו. עכ"ל. נמצא שאף שמן הסתם יש לבעל צער על מה שאירע עמו בשוק או שפגעו בכבודו ואעפ"כ הזהיר הח"ח שלא יספר הדבר לאשתו. אמנם ראיתי להרה"ג ר' משה קאופמן בבביאורו שבילי חיים (שם) [אשר סובב הולך על באר מים חיים להח"ח] שכתב על דברי הח"ח הנ"ל שאינו דומה למה שמצדד הח"ח בכלל י"י סי"ד בהגה שמותר לספר מה שפלוני ציער אותו כדי להפיג דאגתו משום ששם ההיתר להוציא הצער מלבו אבל כאן שמן הסתם בא להגן על כבודו כי כבודו הוא שנפגע, הרי כוונתו בדוקא להראות עוולת חבירו ולגלות גנותו עכ"ל. הנה מלבד שיש ליישב מה שהרגיש ממה שצידד הח"ח בכלל י"י סי"ד בהגה שלא התיר שם אלא בצירוף שאר התנאים המבוארים שם, משא"כ בכלל ח' ס"י שלא נתקיימו שאר התנאים, לכן אין לו היתר לספר אף שכוונתו להפיג דאגתו. וגדולה מזו אני אומר, שאפי' לדברי הרב שבילי חיים, מ"מ לדברי הגרשז"א הנ"ל, יש להתיר לספר לאשתו מה שאירע לו בבית המדרש כדי להסיר צערו והדאגה שבלבו, והח"ח קרי בחייל שאף דבר זה אסור מן הדין ומקורו טהור מאבות דרבי נתן (סוף פ"ו פסקא ג).

וכן מתבאר ממה שכתב (שם סי"ד) וז"ל: אין חילוק באיסור קבלת לשון הרע בין אם שומע מאנשים אחרים או מאביו ואמו ואנשי ביתו [א"ה: ביתו, זו אשתו כמ"ש בריש יומא] ואמרינן בשבת (נד:) כל מי שיש לו למחות באנשי ביתו נתפס לעתיד לבוא על אנשי ביתו ע"כ יהיה אדם רגיל תמיד בביתו להוכיח בעניינים אלה ורק בלשון רכה. ולהציע לפניהם גורל העונש והשכר למי שנזהר מזה. וביותר יזהר בעצמו לעולם שלא ישמעו אנשי ביתו מפיו שום דברי גנאי על חבירו כי לבד האיסור בעצמו הוא ג"כ קלקול גרול לענין זה כי שוב לא יהיה לו פתחון פה למנוע אותם מזה. ועל פי רוב תלוייה הנהגת אנשי הבית בעניינים אחר הנהגת בעל הבית בעצמו עכ"ל. ולא העלה על דל שפתו ואפי' ברמז שיש מקום להתיר לבני הזוג לדבר כשבא להפיג צערו. ואם נפשך לומר, שסמך על מה שכתב להלן בכלל י"י סי"ד בהגה שם, הנה כל מעיין בספר ח"ח, יודע שבכל מקום ומקום שיש פרטים נוספים להיתר או לאיסור לא חושך קולמוסו מלפרט כדי שלא יטעה הלומד בדבריו, כאשר יראה הרואה, ולדוגמא, לך נא ראה מה שכתב רבינו הח"ח בפתיחתו להלכות רכילות שכ': ואף שכמה דינים בהלכה זו היינו יכולים ללמוד אותם מעצם מהלכה ראשונה שהיא הלכות לה"ר אעפ"כ לא סמכנו ע"ז וביארנום בפירושו. עכ"ל.

וגם ממה שכתב בהליכות רכילות כלל ז' ס"ה מתבאר כנ"ל שכתב וז"ל: וענין איסור קבלת רכילות דינו הוא כמו בלה"ר בח"א בכלל ח' סעיפים יג - יד ע"ש. ע"כ יש להזהר מאוד שלא לקבל רכילות משום אדם ואפי' מאשתו. וכאשר נתבונן היטב, נמצא שבמה שמקבל רכילות מאשתו במה שספרה לו שפלוני דיבר עליו כך וכך, לבד הענין העצמי של קבלת רכילות הוא מביא לעצמו ע"י זה צרות רבות, כי כראותה שבעלה מקבל דבריה בסבר פנים יפות, תספר לו תמיד עניינים כאלה, ומביאתו ע"י זה לידי כעס ומצה ומריבה ודאבון נפש. על כן הנכון מאוד לבעל נפש לגעור באשתו שמספרת לו מעניינים כאלה. עכ"ל. ומעתה בואו חשבון מי זאת האשה הגדולה ששומעת

שדברו סרה על בעלה ולא תדאג ויצבט לבה מרוב צער (עיין סוטה מ.) ובודאי לפי דברי הגרשז"א הנ"ל, חייב האדם לשמוע דברי אשתו משום חיוב יחסי אישות כדי להפיג צערה ודאגתה. וזהו היפך דברי רבינו הח"ח הנ"ל שלא נתן פתח להיתר לאשה לספר לבעלה דברים ששמעה עליו בשום צד ואופן שיהיה. ואם תאמר, שלא אסר הח"ח לאשה לספר אלא דברים הנוגעים לבעלה מטעם שיבוא לידי כעס ריב ומצה וכמו שסיים שם אבל שאר דברים הכואבים לה מותר לספר. זה אינו, כי בכל ענין וענין שיש לאשה צער וכאב ממנו, מן הסתם יגרום הדבר לבעל לבוא לידי ריב ומצה בין אם דברו עליו או על אשתו או ילדיו. ואע"פ שמצינו ראינו בגמ' סוטה (שם) שאשת ר' אבהו ספרה לבעלה דברי אשת המתורגמן, אפשר שנתקיימו שם כל התנאים שכתב הח"ח בכלל י"י ובהגה שם, ולכן היתה יכולה לספר לבעלה כדי להפיג צערה. א"נ ספרה לשם תועלת כדי שיזהר ר' אבהו מן המתורגמן שלא ישנה ממה שיאמר לו בזמן הדרשה.

ובהיותי בזה אמרתי להזכיר מה ששמעתי מפי מו"ר א ועט"ר שמעון ראובן הי"ו כשוחחתי עמו בנ"ד, ואמר להביא ראייה לדברינו ממה שמצינו אצל רבקה אמנו אשר הוגד לה ברוח הקדוש שעשו רצצה להרוג את בנה יעקב ושלחה את יעקב אל לבן אחיה לקחת לו משם אשה ולא ספרה ליצחק אבינו את הטעם האמיתי לסיבת שליחתו אלא אמרה לו "קצתי בחיי מפני בנות חת אם לוקח יעקב אשה מבנות חת כאלה למה לי חיים" ובודאי שרבקה אמנו חששה מאוד שמה עשו יהורג את בנה האהוב יעקב וכמו שאמרה ליעקב: "קום ברח לך אל לבן אחי חרנה וגו' עד אשר תשוב חמת אחיך וגו' למה אשכל גם שניכם יום אחד". וא"כ מדוע לא אמרה ליצחק אבינו הטעם הנ"ל אלא תלתה הדבר בסיבת השידוך? ! אלא ודאי הטעם מפני שהיתה יכולה לסבב התועלת באופן אחר שלא תצטרך לספר רכילות על עשו, נהגה כן. עכ"ד בתוספת נופך משלי. ובאמת שכבר ראיתי להרב אור החיים הקדוש (שם) על הפסוק קצתי בחיי שכ' וז"ל: לא רצתה לגלות הדבר ליצחק משום איסור רכילות ואמרה סיבה אחרת אבל מה שגילתה ליעקב אדרבא קיימה מצות לא תעמוד על דם רעך. עכ"ל. נמצא שדברי האו"ח הם תנא דמסייע למה שכתב הח"ח בהליכות רכילות כלל ט' ס"ב תנאי ד' שכ' אם יכול לסבב את התועלת בעצה אחרת, שלא יצטרך לספר גנות עליו, לא יספר. עכ"ל. וכבר נודע בשערים המצויינים בהלכה שכל דברי האו"ח בפירושו על התורה סובב הולך לאור ההלכה. וא"כ תורה יוצאה, שאין לחלק באיסור לה"ר ורכילות בין שאר בני אדם לבין בעל ואשתו ואפי' באופן שבאים לספר לתועלת אא"כ יתקיימו שאר התנאים המבוארים בח"ח (שם).

ועתה הבוא נבוא להתייחס לטעם ההיתר שכתבו בשם הגרשז"א הנ"ל בריש אמ"ר "משום חיוב אישות" בין בעל ואשתו ואיפכא. הנה אמר לי ע"ז מו"ר ועט"ר הרב יגאל כהן שליט"א שלא מצינו חיוב אישות שיש לאשה כלפי בעלה אלא רק הבעל יש לו חיוב אישות כלפי אשתו כגון שארה, כסותה, ועונתה. ובמשנה בכתובות (נט:) שמנחה חיובי האשה לבעלה, לא נזכר שום חיוב מעין זה. ואפי' הבעל שחייב בחיובי אישות כלפי אשתו ובכלל זה צריך לשמוע אותה ולהאזין לצרכיה כי עיניה נשואות אליו, מ"מ זהו דוקא בדברים המותרים אבל דברי לה"ר ורכילות איה איפוא מצאנו שהותרה הרצועה כדי להרגיע. הגע עצמך, מי שאשתו איננה טהורה והיא שרויה בצער גדול על מות הוריה האם יעלה בדעת להחזיר בדברי קירוב כגון חו"ן כדי לנחמה. הס כי לא

להזכיר ! א"כ, למה יגרע חלקו של איסור לה"ר ורכילות משאר איסורים.

ואם לחשך אדם לומר, שבדברי אלה סגיר עליהם המדב"ר, ואין הבעל או בעיקר אשה כאובת הלב יכולים לפרוק מעליהם צערם וח"ו יפלו ברוחם ואין הנזק שווה בצער המלך מלכו של עולם לראות בסבל בניו. אף אתה אמור לו, שכבר קדמו הכהן הגדול מאחיו בספרו הח"ח (כלל ו ס"ד) וז"ל: לפעמים מצוה לשמוע מה שאחד מספר דברי גנות על חבירו, כגון שהוא משער שעי"י שמיעתו את הענין בשלימות יהיה אח"כ בכוחו להראות בפני המספר או שאר השומעים שאין המעשה כן כמו שנאמר עליו או שאר ענייני זכות. ועוד יש אופן אחר ג"כ דמצוה לשמוע כגון אם בא אחד לפניו לקבול על חבירו מאיזה דבר שעשה נגדו, והוא מכיר בהמספר שבזה שיתן אוון לדבריו יהיה יכולת בידו להשקיט את אפו מעליו ולא ישוב עוד לספר לאנשים אחרים (כי אולי אחרים יאמינו לדבריו ויהיו מקבלי לה"ר) ובהו יתרכה השלום בישראל. אך בכל ההיתרים שאמרנו בענין השמיעה יזהר בנפשו מאוד שלא יאמין בעת השמיעה בהחלט רק לחוש לזה בלבד כדי שלא ילכד גם הוא ברשת עון קבלת לה"ר. עכ"ל. נמצא שיש אופן שמצוה לשמוע כשמצייל את המדבר שלא ירבה במחלוקת, ע"י שיטה אליו אזנו וישקיט מעליו אפו, ובכך מנע ממנו ללכת לאחרים ויגרורם להם להגדיל המריבה ויהיו בכלל מקבלי לה"ר, ומ"מ נראה שהמספר עבר על איסור לה"ר, ולא דיבר הח"ח בסעיף זה אלא מצד השומע, ללמדנו שבכה"ג עדיף לנו לשמוע ממנו כדי למנוע ממנו שלא יכשיל עוד רבים בשמיעת וקבלת לה"ר. ומעתה ה"ה בנ"ד אע"פ שהאשה המספרת לבעלה עוברת על איסור לה"ר (אם לא שהתקיימו שבעה תנאים המבוארים בכלל י" ס"ב) מ"מ הבעל יכול להטות אזנו ולשמוע דברי אשתו כדי להרגיע רוחה, ולהשתמש ג"כ בעצת הח"ח (כלל ה' ס"ג) בהגה שם, שכ' וזת"ד: כשבא להשקיט המריבה, רשאי לומר השומע למספר, שלא נתכוין אותו אדם שדבר עליו או איזה דבר שעשה לו, להתריס כנגדו רק סיבת שטותו גרמה לזה, כדי להקל השנאה שבלבו, ומצוה ג"כ יש בזה. ע"ש. ומ"מ יזהר שלא יאמין בהחלט, שלא ילכד בעון קבלת לה"ר.

ומ"ש הרב אום אני חומה בתוך דבריו וז"ל: "עוד יש לבאר דהא דהח"ח בהלכות לה"ר כלל י" ס"ד בהערה כתב דאפשר דמשום דאגה בלב איש ישיחנה מותר לספר, ומ"מ נצרך כל השבעה תנאים שהתנו שם. י"ל דהתם דההיתר הוי כיון דהוא כתועלת על להבא כדכתב שם להכי נצרך התנאים, משא"כ בין איש לאשתו אין הכוונה משום תועלת, אלא כיון דהווי כחדא לעניינים אלו שיסיר אחד מהשני מה דמציין לו שרי ולא נצרך לתנאים דאתמר שם". עכ"ל. לא זכיתי להבין מהו כוונתו "דהווי כחדא" וכי מפני שאשתו כגופו נחשב כמדבר אל עצמו? ! ועוד, שכל התנאים שהזכיר הח"ח (שם) הכרחיים, ואלו הם: א) שיראה את הדבר בעצמו. ב) שיהיה שלא יחליט את הענין בדעתו לגול ועושק או להיזק וכיוצ"ב. ג) שיוכיח את החוטא מתחילה ובלשון רכה. ד) שלא יגדיל את העוולה יותר ממה שהיא. ה) אם יכול לסובב את התועלת בדרך אחרת. ו) שלא יסובב ע"י הסיפור היוק לנידון יותר מכפי הדין שהיה יוצא הדין עליו בב"ד על הרבר הזה. והאם מפני שיש בין הבעל ואשתו חיוב אישות "דהווי כחדא" נפלו קרסו כל התנאים הנ"ל ויכולה האשה או הבעל להגדיל את העוולה או לגרום נזק יותר מכפי שהיה יוצא בבית הדין או שלא להוכיח את החוטא

מתחילה וכן כל שאר התנאים המנויים לעיל? אתמהא

ומה שכתב עוד הרב אום אני חומה בסוף תשובתו: "וכפי ששמעתי משמיה דאחד מגדולי חמשג'חים שליט"א ששאל כיוצ"ב את מרן החזו"א זצ"ל, והשיבו להקל בזה". עכ"ל. הנה קשה מאוד לסמוך על שמועה ששמע השומע בכיוצא בזה. ובפרט כשהדבר עומד מנגד למ"ש הח"ח בכמה מקומות הנ"ל וכן דעת הרב אור החיים הקדוש. ולכן עצתי לכל בעל ואשה לקבוע לעצמם זמן קצר בכל יום ללמוד שתי הלכות בהלכות אלו וממילא יתחזקו ויזהרו בלשונם. ובזכות זה נושע תשועת עולמם ולא ישמע עוד ושבר בגבולנו וישראל ישכון לבטח ושקט ושאנן ואין מחריד. ואסיים בלשון הזוהר פ' פקודי (דרס"ד ע"ב) מתורגם ללה"ק: יש רוח אחת שעומדת על אותם מדברי לה"ר שכאשר מתעוררים בנ"א בלה"ר או אדם אחד שמתעורר בלה"ר אז מתעוררת אותה הרוח הרעה הטמאה שלמעלה הנקראת סכסוכא, והיא שורה על אותה התעוררות של לה"ר שפתחו בה בני אדם והיא עולה למעלה וגורמת אותה התעוררות של לה"ר, מוות וחורב ונהרג בעולם, אוי לאותם שמעוררים לאותו צד רע ולא שומרים פיהם ולשונם ולא חוששים ע"ז וכו' וכולם מקטרגים לעורר לאותו נחש הגדול, שיהא מקטרג על העולם והכל בשביל התעוררות של לה"ר כאשר נמצאת התעוררות שלו למטה. עכ"ל. ואם נתקן עצמנו בזה, בודאי שנזכה לגאולה שלימה במהרה, כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל.

המורם מכל האמור: שבדיני לשון הרע וכלליו אין הפרש בין אדם לחבירו לבין איש לאשתו. והיעב"א.

סימן קמו

דיבור לה"ר בין בעל לאשתו

מאת הרב חיים רבי/ מחברת תמוז תשס"ב (שנה ב') סי' פג

בס"ד פסח תשס"ב

לכבוד מערכת הירחון המתוך "וקנה לך חבר"

שלום וברכה!

ראה ראיתי מ"ש האברך היקר והחביב מזכה הרבים נעים הליכות ר' ניצן ראובן שליט"א בגליון ניסן תשס"ב (סי' ס) בענין דיבור לה"ר בין בעל ואשתו על אחרים, דברים נעימים ובוררים והקיף והביא מכמה מקומות מרבנו הח"ח זיע"א בספרו שמירת הלשון ומסקנתו לאיסור, ותמה על מה שכתב בס' "אום אני חומה" בשם החזו"א להקל בזה. ולע"ד יש ליישב את קושיותיו ולהצדיק את הצדיק מעיקרא הוא רבינו החזו"א, ומאידך, גם לקיים את דבריו של הה"כ נר"ו בירחון, שאלו ואלו דברי אלקים חיים, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

ונראה שיש להקדים תחילה, יסוד חשוב בדיון לשון הרע, והוא שאיסור לה"ר, היינו שיוזר מלומר דברי גנאי על חבירו אפי' אם הוא מלכתחילה משער שלא יבוא למדובר שום רעה ע"י דיבורו (כלל ג' סעיף ו') וביאר (שם) רבנו הח"ח בפירושו הנפלא "באר מים חיים" (אות ז) שהתורה אינה רוצה שישאל אחד יגנה את חבירו ע"ש. ולכן אסור לספר אפי' לאחר בלבד שמבטיחו שלא יגלה לאחרים (ריש כלל ב'). ואם יספר לה"ר באופן שלא יתגלה לעולם מיהו המדובר, וכגון, שלא אמר שם העיר או המקום, ולא שאר סימנים כלל, מותר לכתחילה לשמוע כמו שמתבאר מלשון רבנו הח"ח (כלל ג' סעיף ד') שאם מתוך ענין הסיפור נשמע לשומע על איזה איש כיון המספר הזה, בכלל לה"ר הוא ע"ש. משמע, שאם לא מבינים על מי מדובר אין חשש איסור לה"ר.

ומעתה יש לחקור היאך הדין נוטה בבעל לאשתו שרוצים לספר זה לזה מה שעובר עליהם, ועל ידי כן נרגעים. ויש בתוך סיפוריהם דברי לה"ר, האם נאמר שאשתו כגופו, וכאילו אף אחד לא יודע מזה, ושרי. ואל תחמה על החפץ, שכבר מצינו כיוצא בזה בענין נדרים, שאין שליחות בנדרים חוץ מבעל ואשתו, דאשתו כגופו (יו"ד סי' רלד סנ"ו). ונראה, שהדבר תלוי מי הם אותם בני הזוג, כי בעל המכיר באשתו שיכולה לספר לאחרים, אסור לספר לה ולא כלום, כי אפשר שיצא תקלה מזה. וכך הדגיש במפורש רבנו הח"ח (כלל ח' סי' כוה"ל: בודאי תיטור שנאה ותריב עם פלוני או אנשי ביתו וכו' ע"ש. אבל אם הזוג הם אנשי תורה ומכירים זה את זה ויודע צדיק נפש בהמתו (עיין כתובות סג.) וע"י שמדברים ביניהם לא זו בלבד שאין כאן לה"ר לאחרים אלא גם מרגיעים ומעודדים זה את זה, וזהו באמת מחויבים וזכויות של בעל ואשה זה עם זה. ובאופן זה התכוין להתיר בס' אום אני חומה בשם רבנו החזו"א זיע"א. ואפי' אם דבר זה יגרום שהעד השני יאמין מחמת הקרובה שביניהם.

ולפי"ז נראה שיש ליישב מה שתמה ידי"ן הרי"ך שליט"א (והובא בירחון שם ריש עמוד רצ) על ההיתר הנ"ל, שלא מצינו חיוב אישות שיש לאשה כלפי בעלה כי אם השנויים בכתובות (נט: וכן הבעל יש לו חיוב אישות כלפי אשתו, כגון, שארה כסותה ועונתה. ואף שהבעל צריך לשמוע אותה ולהאזין לצרכיה, מ"מ זהו דוקא בדברים המותרים, אבל דברי לה"ר ורכילות איה איפוא מצינו שהותרה הרצועה כדי להרגיעה. עכת"ד. ולהנ"ל יתכן ליישב, שבין בעל ואשתו זה היתר גמור, כי זהו באופן שלא יעבור לאחרים כלל, ואפשר שבכח"ג יש שיעבוד בין בעל ואשה לשמוע ולהרגיע זא"ז אף אם יהיה לה"ר באמצע. והרי זה דומה לרפואה שחייב לרפואתה ודינה כמזונות (כתובות נב:) ומה לי רפואת הגוף או רפואת הנפש וחז"ל בכתובות (סה:) אמרו על המשנה ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת, שהכוונה אוכלת ממש. ומרן בב"י (אה"ע סי' ע') הביא מחלוקת ראשונים בזה, שיי"א דכל זה מרצונה, אבל בלא"ה כל יום חייבים לאכול יחד, ובודאי מן הסתם שלא יאכלו בתענית הדיבור, אלא יושבים ומדברים על כל מה שמפריע להם זה עם זה. ועיי' כתובות (פה.) שרבא סמך על אשתו ברני שבוועת וקריעת שטרות יותר ממה שסמך על רב פפא ורב אדא בר מתנא. כי היה קשור לאשתו מאוד וסמך על דבריה. וכמו שביאר רבנו הח"ח בהלכות רכילות (כלל ו', בבאר מים חיים אות יב) ואפי' להאמין כיצד"ש היטב. ודבר זה מצוי מאוד בין בעל ואשתו, ועל זה התיר הרב אום אני חומה. וזהו מה שמצינו בכתובות (סה.) שסיפר רבא לה"ר לאשתו על אשת אביי שנהגה בחוסר צניעות. וכן בסוטה (מ.) מצינו שאשתו של רבי אבהו סיפרה לבעלה לה"ר על אשתו של המתורגמן. ומשמע זהו היתר גמור, ובעלה שמע וקיבל. כי שניהם צדיקים ולא מגלים לאחרים אלא יודעים הדברים לעצמם כדי לרעת כיצד להגיב ולפתור בעיות. וזה פשוט יותר ממ"ש הה"כ נר"ו (שם בעמו' רפט) ליישב לפי דרכו ההיא דסוטה הנ"ל.

וזה גם מרומז בכתובות (עב.) שאמרו על בעל ואשתו, אין אדם דר עם נחש בכפיפה, כלומר, בתוך סל אחד. הרי שבעל ואשה נחשבים זהו כמו זוג בסל אחד, וכן אמרו בסנהדרין (ז.) שהתירו לצדיקיהו את שבועתו, אף שזה היה נגד ההלכה. והטעם פירשו התוס' שם, שהתירו לו כי היה לו קשה לשמור את הסוד בקרבו, וזה הפריע לו במלאכת שמים. ע"ש. וזה דומה קצת לדיון בעל ואשתו, כשלא מגלים לאחרים. ונראה שלזה א"ץ שבעה תנאים, כי אין כוונתם לפעול עם אחרים בענין, אלא לשמוע זה את זה ולעזור ולהתקדם בחיים בצורה נכונה חיים של תורה וירא"ש. ומכאן יש ללמוד שמותר לרב לגלות באזני אשתו מסתורי לבו על אחרים, כי זה חיובים שביניהם, וגם זה יעזור להם לנהל היטב את ענייני הציבור כי שניהם כאחד טובים לפתור בעיות ולהציע הצעות לטובת הפרט והכלל, וגם לצורך קיומם וחיווקם בעבודת הקודש יום יום שעה שעה. ואין זה דומה לריבקה אמנו שהיתה נביאה, ולא היתה צריכה לחיזוק מיצחק אבינו כלל, ובפרט שהיה סומא. ולכן אמרה לו סיבה אחרת. ודברי הרב אור החיים הקדוש זצ"ל שהביא הה"כ נר"ו (שם) צריכים עיון. מה שייך לומר רכילות ברשע כמו עשו. ואפשר, שכונתו שבגלל אהבת יצחק לעשו לא יאמין לה, ודמי לרכילות. וצ"ע. ועכ"פ בנ"ד תלוי מי הם בני הזוג, ודי בזה.

בסיכום: אם ע"י הדיבורים יגרם שיאמינו זה לזה, ולא יודע הדבר לאחרים כלל ועיקר, אין בזה איסור.

[תגובה על הנ"ל]

מאת ר' ניצן ראובן/ מחברת תמוז חש"ב (שנה ב') סי' פה

ראיתי כל הכתוב לחי"ם מורנו ורבנו שליט"א בסימן הקודם להשיב על מה שכתבנו בגליון ניסן ש"ו. ואחר בקשת המחילה רבה, ירשה לי לנגוע בדב"ק ולשאת ולתת דבריו כדרכה של תורה.

ראשית, הנה אחר שהקדים הקדמה נפלאה הקשורה לדיני לשון הרע כתב וז"ל: יש לחקור בין דין בעל לאשתו הרוצים לספר זה לזה מה שעובר עליהם ועל ידי זה נרגעים ויש בזה גם לשון הרע, אם נאמר אשתו כגופו וכאילו אף אחד לא יודע מזה יהיה מותר. ע"כ. הנה הן אמת שמצאנו ראינו בגמרא בכמה מקומות שאמרו "אשתו כגופו" בענין התרת נדרים, ובבכורות (פ"ה מ"ד) שנינו, שאשת כהן אינה יכולה להעיד על מום שנפל בבכור מטעם שאשתו כגופו, ועוד. וכעין זה אמרו עוד חז"ל ביבמות (סב:) אוהבה כגופו ומכבדה יותר מגופו. מ"מ הדבר ברור, שזהו דוקא בעניינים שיש טעם לקשור מעשי האשה לבעלה, כגון ההיא דנדרים, הואיל והאשה נתונה ברשות בעלה, יש רשות לשלוט גם על נדרים ולהפך את הנדרים הקשורים אליה ופוגעים בחייו עם אשתו. ולכן אע"פ שאשתו כגופו איננה יכולה להפך נדרי בעלה. וגם בבכורות הנ"ל מה שאמרו "אשתו כגופו" משום שיש בזה הנאה משותפת ואשתו נחשבת כנוגעת בדבר. אבל כשהדברים מגיעים לענייני איסורים כגון דיבור לה"ר ביניהם שהתורה אסרה לדבר עם חבריו דברי גנות על ישראל אחר ואפי' כשלא יזיק לו הדיבור, מאין הרגלים לומר שאין בני הזוג נחשבים כשנים המדברים אלא כאחד המדבר עם עצמו. וכמו שלא יעלה על הדעת לומר הואיל "ואשתו כגופו" אם עשתה דבר איסור יחשב כאילו עשאו הבעל או שנחיר לאשה ח"ו ללבוש בגדי גברים הואיל ואשתו כגופו וכן עזה"ד, הוא הדין והוא הטעם בני"ד. ומה גם שנודע מ"ש בעלי הכללים דהיכא דאמרינן "כף" הדמיון אינו השואה גמורה עיין שד"ח ח"ג (עמוד 255 מערכת כף כלל עה), ולכן מה שאמרו אשתו "כגופו" ולא גופו ממש. וברור.

גם מה שחילק מו"ר בין בעל ואשה שהם בעלי תורה ומכירים זה את זה שלא יצאו הדברים בפרהסיא, מותר לדבר בניהם לשון הרע. לבין בעל ואשה שאינם בעלי תורה שיש לאסור להם לדבר ביניהם לשון הרע. ע"כ. הנה אף לו יהי כן, הרי נתנו דברינו לשיעורין, כי ידוע ידעתי שכל אחד בשומעו זה החילוק יבא להתיר לעצמו לדבר עם אשתו מהטעם הנ"ל דק"ל אדם קרוב אל עצמו ומי מדד בשאלו מים לקבוע מי הוא זה ואיזה הוא. וכבר כתב בזה החפץ חיים בהלכות רכילות כלל ו' בבמ"ח ס"ק טז (וציינו גם מו"ר) ולשון חכמים תיטיב: כי מי יאמר שהן [הנשים] נאמנות אצלו כבי תרי, הלא אפילו הצנועות שבהן אנו רואים שהן גורעות ומוסיפות, ולא מצוי כלל

שיהיו דבריהם כצמצום אמיתי עכ"ל הנצרך. הרי דקרי בחייל שאף הנשים הנאמנות (היינו צנועות) גורעות ומוסיפות, כי ט' קבין נטלה האשה.

ומ"ש עוד מו"ר נר"ו, שזה דומה לרפואה שחייב לרפואתה וכו', לפע"ד שתי תשובות בדבר, חדא, כי הן אמת שצריך לרפואתה מ"מ בני"ד רפואתה תלויה בשמיעתו ולא בדיבורם אחד עם השני. ועוד, אף אם ידברו ביניהם הרי יכולים לדבר מבלי להזכיר שמות כלל, ושם ורפא לה. ומה שהביא מו"ר נר"ו מדברי הגמרא בכתובות (סה:), וכתב, הדבר ברור "שלא אוכלים בתענית דיבור", אמת יציב נכון וקיים, מ"מ מהיכא תיתי שדיברו דיבורים אסורים ולא חסר על מה לדבר וכמו שלמדנו להועיל מו"ר בעצמו כמה פעמים ומרגלא בפומיה: דבר עם אשתך על מה לדבר עם בעלך על בעלך. עכ"ל. וכבר הזהירונו רבותינו במשנה אבות (פ"א מ"ה) כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו, ותנא במאי קמיירי, אם נאמר בדברי עלמא, הרי מצוה איכא. ואם נאמר לשון הרע, האם מותר לדבר? ואם נאמר בדברי חיבה ושאשתו נדה, פשיטא דאסור. אלא ודאי, שהואיל ואשה מטבעה דברנית (ואף הצנועות שבהן) וכמו שהעיד העיד החפץ חיים הנ"ל יכולה להביאו לדבר לשון הרע וזה יגרם לו רעה וסופו לירש גיהנם. וע"ע בפירוש רבינו עובדיה מברטנורא שם שכתב וז"ל: מצאתי כתוב כשאדם מספר לאשתו קורותיו כך וכך ארע לי עם פלוני, היא מלמדתו לחרור ריב. א"נ. מתוך שהוא מספר לה שחבריו גינוהו וביישוהו אף היא מבזה אותו בלבה. עכ"ל. ומסתימות לשונו משמע דמיירי שאף באשת ח"ח הדברים אמורים, מפני שטבע האשה להיות דברנית, וכי"ב היה המעשה עם ברוריה אשתו של ר' מאיר שרצתה לומר שמה שאמרו "נשים דעתן קלה" אינה בכל אשה אלא יש נשים שדעתן לא קלה ולבסוף ראתה שאין השערתה מוכרחת כיוצא סוף המעשה. ומ"ש מו"ר להביא ראייה לדבריו מדברי הגמרא בכתובות (פה:), הנה התם מיירי אם אשה נאמנת כבי תרי או לא ולא מצאתי שנוכח שם היתר לדבר עמה לשון הרע, ואף אם נפשך לומר כן, מ"מ יראה נא מו"ר מה שכתב החפץ חיים שם בהלכה הבאה שכל זה בזמן התלמוד משא"כ בזמנינו. ור"ל, שבזמנינו אנו אין אדם יכול לומר שהוא באשתו שנאמנת כבי תרי כידוע. ומה שסיפר רבא לאשתו שחומא [חומה] אלמנתו של אביי גילתה זרועה אין בזה משום לשון הרע, כי המעיין בלשון הגמרא ישר יחזה פנימו שלא עשתה זאת בכוונה תחילה אלא מתוך שהרימה זרועה להראות לרבא גודל הגביעים "איגלי" זרועה והיינו שלא במתכוון, ולכן הרשה רבא לעצמו לספר לאשתו מה שארע בבית הדין אולם היא לא ראתה זאת הרוח נוחה ועשתה מה שעשתה. ע"ש. שו"ר לרבינו יוסף חיים בספר בן יהוידע (שם) שכתב שרבא כיון לתועלת גמורה כי רצה להרחיקה מן העיר ולפי דבריו נחה שקטה כל הארץ.

ומ"ש מו"ר נר"ו לתרץ דברי הגמרא ולא הסכים לתירוצו במאמרו הנ"ל הוא לפי מה שכתב בראש מאמרו, אבל לפי מה שבארנו לעיל שאפילו לזוג בני תורה אסור לספר אחד לשני דברי גנות על חבריו לא יכון היטב תירוצו של מו"ר נר"ו, מה גם שהמעיין בגמרא (סוטה מ.) ימצא מבואר כתיירוצו השני שכתבנו במאמרו. ומה שהביא מו"ר ראייה לדבריו מהגמרא בכתובות (עב.) שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת וכו', לא זכיתי להבין מה דימיון יש לנ"ד, כי הדבר ברור שמה שאמרה הגמרא הנ"ל הוא בדרך משל (כדרכם של חז"ל) ור"ל, שזוג כביכול גרים בטל אחד לומר שהנזק כאשר יש נחש בתוך סל והאדם נמצא שם בהיסח דעת קטן, שלא ישמר מן הנחש, ישכנו,

משו"ה הבעל שאשתו נדרנית יכול להוציאה בלא כתובה. וה"ה לענין הפרשת חלה שלמעמים לא מן הנמנע שיאכל בלא הפרשה. ועל זו הדרך יש לתרץ גם הראיה שהביא מו"ר נר"ו מסנהדרין (ו). שדרך משל אמרו חז"ל.

ומש"כ מו"ר "שכוונתם לעזור ולהתקדם בצורה נכונה וכו' ומכאן שמותר למרא דאתרא לגלות מסתורי לבו וכו'. דין אמת הוא, שהרי מוכח להדיא שלתועלת הוא עושה זאת בכדי שחעזור לו בעצות נכונות ועל ידי זה יוכל המרא דאתרא לכוון את צאן מרעיתו לדרך הנכונה. והחפץ חיים (כלל י ס"ק לא) החיר זאת להדיא גבי מעשה רב ענן שסיפר למר עוקבא כיצד רב הונא שלח אליו מכתב ולכאורה הוא סיפר לשון הרע ותירץ, שכוונת רב ענן לא היה לגנות בזה הרב הונא רק בדרך עצה שאל, כאומר מה לעשות במה שיש לרב הונא תרעומת עלי. עכ"ל. ומבואר שהרצפה להתייעץ מותר להציג את מכלול הסיפור ועל מי הנדון כשאנו מכוין לגנות אלא לצורך עצה בלבד. אלא שהרב אום אני חומה שליט"א מתיר אפילו בדרך סיפור צער בעלמא שאין אשתו יכולה לעזור לו בזה אלא מספר לה משום צערו בכדי להפיג דאגתו, ומדברי החפץ חיים משמע שאין להתיר בזה.

ומש"כ מו"ר שאין ראיה מרבקה שהיתה נביאה ואינה צריכה חיוזוק מיצחק ע"כ. אחר המחילה רבה, הנה גם שרה אמנו היתה גדולה בנביאות וברוח הקודש ואפילו הכי כאבה וזעקה באומרה לאברהם אבינו "חמסי עליך", ומבואר שאף גדולה כמו שרה אמנו צריכה עידוד. וכן מתבאר מרחל. שאף שהיתה נביאה אמרה ליעקב אבינו "הבה לי בנים" כאשר ענה את המעונה "התחת אלוהים אני", אמר לו הקב"ה ככה עונים למרעקות. ע"כ. ומבואר שאף רחל היתה צריכה חיוזוק, ודון מינה לרבקה.

ומש"כ מו"ר להביא ראיה דבריו ממש"כ החפץ חיים בהלכות לשון הרע כלל ו' בבאר מים חיים סק"ל ששם מבואר שלהאמין מותר במקום שלא תצא תקלה, הנה מלבד שיש ליישב הדבר, גם לפ"י יהיה מותר לקבל לשון הרע בין בעל לאשה אפילו כשאין ז' תנאים, וקשה, שהרי החפץ חיים זצ"ל בכלל י סעיף ב' להדיא כתב שאפילו כשיש ז' תנאים אסור לקבל וכ"ש בנ"ד שאין ז' תנאים, ואם כנים אנו בזה, צ"ל גם הרב אום אני חומה שליט"א לא התיר לקבל. זהו הנלע"ד ועם מורנו ורבנו הסליחה כי נטיתי מהשורה כי תורה היא וללמוד אני צריך.

ובקשני מו"ר ועט"ר הגר"ח רבי שליט"א לפנות לכמה רבנים לשמוע חו"ד בנ"ד. ושלחתי הדברים הנ"ל עם מ"ש בענינותין בחוברת ניסן תשס"ב (סימן ס) אל הגר"י רצאבי שליט"א מגדולי רבני תימן בדרונו. וגם אל הרה"ג ר' שלמה רוזנר מח"ס חפץ חיים וקיבלתי תשובתם במכתבם אלי כדלהן.

זה לשון הגר"י רצאבי שליט"א במכתבו אלי

לק"י ה' אייר ה'תשס"ב ב' שי"ג

שלום רב, יאתה ויערב, לקראת האברך הנעלה שוקד באהלה של תורה, אוה למושב לו כולל "עטרת חכמים" בעיר חולון שהתלמוד נקנה בחבורה, כש"ת הר"ר ניצן ראובן שליט"א ואמיתו צנה וסוחרה.

(א) מאי דבדיק לן מר בדין דיבור לשון הרע בין איש לאשתו, ואייתי מתניתא בידיה ספר אום אני חומה כרך שני דף ש' סימן נ"ז, שדעת הגרשז"א שאינו בכלל איסור לשון הרע כשמספר הבעל לאשתו דברים שמציקים לו, וכן האשה לבעלה, כיון שהוא חיוב אישות דידהו שכל אחד יסיר מהשני דאגתו, ועדיפא האי עניינא טפי ממה שנסתפק הח"ח אם יש איסור לה"ר כשאומרו משום דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים. והרחיב קצת באא"ח שם לברר הדבר, ומסיים ששמע שהחזון איש ג"כ היקל בכיוצא בזה. וכת"ר האריך על זה בחוברת "נקנה לך חבר" ניסן ה'תשס"ב סימן ס' שמכמה מקומות בספר ח"ח יש סתירות לזה, בהלכות לה"ר כלל ח' סעיף י' וסעיף י"ד ובהלכות רכילות כלל ז' סעיף ה'. גם מהר"ח בן עטאר באור החיים על הפסוק (בראשית כ"ז מ"ו) קצתי בחיי מפני בנות חת, כתב, שלא רצתה רבקה לגלות הדבר ליצחק משום איסור רכילות, ואמרה סיבה אחרת. אבל מה שגילתה ליעקב, אדרבא קיימה מצות (ויקרא י"ט ט"ז) לא תעמוד על דם רעך ע"כ. וידוע שכל דברי האוה"ח סובבים הולכים לפי ההלכה. ושהטעם שנתן הגרשז"א זצ"ל להיתר משום חיוב אישות, אינו מובן, שלא מצינו שום חיובים בכגון זה בכתובות דנ"ט ע"ב ועכ"פ לא בדברים האסורים, והרחיב כיד ה' הטובה עליו.

ומלבד זה עוד שלחת לי משא ומתן נוסף ביניכם שלא נדפס עדיין נאמר הכותב: והנה הוא נדפס כעת בחוברת זו בס"פ ג' בנושא דנן, שקלא וטריא בהלכה, אשרי העם שככה לו. ונדרשתי מאתכם לחוות דעתי העניה בזה. ומה אעשה, ובביתי אין לחם ואין שמלה, גם אין עיתותי בידי כעת לשרד עמקים, בפרט שנסתעפו הדברים לעניינים עמוקים, החובקים מרחבי הש"ס והפוסקים. ומה גם בדבר הנוגע למעשה יום יום, והעוון חמור וקרוב הדבר למכשול כי החילוקים דקים. מאידך גיסא, לעשות רצון מעלתכם חפצתי, ואהבה דוחקת את השורה לכתוב לכל הפחות על מקצת דמקצת מן הפלפולים שהעליתם ומיני ומיניו מסתייעא מילתא ורווחא שמעתא.

ב. טעמו של הגרשז"א שזה מחיוב אישות וכו' אפשר שהדברים נוגעים ופוגעים במאי דכתב השל"ה בשער האותיות ע' דרך ארץ דף מ"ד ע"א, האשה בעת כעסו של בעלה תיישבהו, ובעת צרה תשיחנה, ובעת רעתו תנחמהו וכו' ע"כ. ודבריו ידועים והובאו בכמה ספרים. וסובר הגרשז"א בפשיטות דהוא הדין להיפך הבעל לאשתו. וכפי הנראה אין כוונתו שברין לה"ר הותרה להם הרצועה, רק שלפי המציאות שכיח יותר אופני ההיתר ביניהם טפי מבאינשי אחרני, מהאי טעמא דקאמר. אבל אה"נ אין להם דין מיוחד, כי בודאי אין לגטות מהפשטות שבגמ' ובפוסקים לא מצינו חילוק בזה. ואילו היה לבעל ואשתו היתר, כל כי האי גוונא הוה להו לפרושי, כמו שמצינו בדוכתי טובא שמכח זה נעלו הפוסקים דלת בפני המצאות מחודשות, כיעוין למהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק ח"א סי' קכ"ה ד"ה והנה, וח"ב סימן ב' וסו"ל ל"ב, וח"ג סימן מו. ואדרבא באדר"צ פרק ז' אות ג'

משמע לאיסור, כמו שלמד משם הח"ח בבאר מים חיים כלל ה' אות כ"ד. אלא מיירי באופן שאילו היה שייך כזאת באדם אחר, ג"כ היה מותר. ולענין מה שהזכיר אודות זה שנסתפק הח"ח כשאומר לשון הרע משום דאגה, עיין מ"ש בס"ד בעיני יצחק על שו"ע המקוצר יו"ד הלכות שמירת הלשון סי' קמא אות ט' ד"ה ויש. ואודות השמועה מהחזון איש שהעיר כת"ר שקשה לסמוך על שמועות וכו' אמת ויציב, גם אני הקטן שמעתי לפני שנים רבות מחכם אחד חריף בשמו של החזו"א לענין דיבור על ת"ח, שזה כמו לדבר על אומנות של נגר ונפח, ובפירוש אמר, שדעתו בזה דלא כחפץ חיים, ומי יודע. עכ"פ דברינו הם דלא כהבנת הא"ח, שסובר דלהגרשו"א לא בעינן ששת התנאים שזכרו בח"ח שם.

ג. ודברי אור החיים קילורין לעיניים, דמוכח מיניה דפשיטא ליה דשייך איסור רכילות בין אשה לבעלה כמו שאר אדם. הגם שעיקר פירושו אינו מוכרח דמטעם זה הוא, כי אפשר לומר שסבר רבקה שלא יאמין לה יצחק, וא"כ לא יסכים יעקב ללכת בלא ידיעתו. והרי מעיקרא היו יצחק ורבקה מחולקים בדעותיהם, כמו שנאמר (בראשית כ"ה כ"ח) ויאבה יצחק את עשו וגו' ורבקה אוהבת את יעקב. ושם כתב באוה"ח טעם שלא גילתה רבקה ליצחק רשעו של עשו, אפשר שהיה מרמהו שלא בפניה יעו"ש. ומה שכתב האוה"ח שאמרה סיבה אחרת, והוא תנא דמסייע למאי דכתב הח"ח בהלכות רכילות כלל ט' סי"ב תנאי רביעי, שאם יכול לסבב את התועלת בעצה אחרת שלא יצטרך לגנותו, לא יספר לשון הרע, יש להעיר כי בנר השכלים (סרא אלעקול כת"י) הבין כי לא היה אמת בדבריה, כמובא בתו"ש שם אות ר"ה, קצתי קו"ף קטנה, מלמד שלא קצה אלא ערמה בלבה כדי שיברח יעקב. וקרוב לזה כתב הרשב"ם וז"ל: דרך חכמה אמרה רבקה ליצחק להרחיק יעקב מעשו ולא גלתה לו שבשביל שטימת אחיו עשתה כן. ע"כ. וגם הלא מסתברא שבדעת יעקב היה שלא לשאת אשה עדיין, כמו שאמנם נתעכב הרבה אחרי כן. אלא הוזקה רבקה לכך משום פיקוח נפש ואי אפשר ליכנס לאיסור שקר, כדי להנצל מאיסור רכילות.

ד. ועובדא דכתובות דף (פה.) שהאמין רבא לאשתו מטעם דקים לי בגווה, פירש"י דלא משקרא, ולא האמין לרב פפא, והביא הח"ח בבאר מים חיים בהלכות רכילות כלל ו' אות י"ב בשם מהרי"ק שורש פ"ב שברור דרב פפא היה כשר והגון מאוד, אך צריך שיהא גם בו טובא, לכן לא הימניה כבי תרי, ומזה למד ידידנו המופלא הרה"ג ר' חיים רבי שליט"א לנידונו, יש להאיר בזה, דמ"מ אינו דין מיוחד בין איש לאשתו, כדמוכח מנידונו של מהרי"ק התם שאם יאמין הבעל לעד שאמרו לו בשם אשתו, שזה דוקא אם קים ליה בגווה דעד זה טובא. כמו כן ראיתי באגרות משה יו"ד סימן נ' שביאר באופן אחר, כי קים ליה בגווה היינו שזה כאילו היא ידיעתו עצמו, משא"כ רב פפא שהוא רק מפני עדות, וא"כ לא מהני כיון שאינו אלא עד אחד יעו"ש באריכות ביאור נפלא, אך מובן מדבריו שזה לאו דוקא באשתו, כמו שאמנם דן מזה לענין שנשאל עליו להתיר לאדם שיאכל אצל בתו אף שאינה נאמנת באיסורין אבל ברור לו שלא תשקר [והוא חידוש גדול]. ובלאו הכי, זה מוכח מן הגמרא עצמה, שהרי שם בתר הכי אמר רב פפא זאת כלפי "אבא מר ברי" דקים ליה בגווה, קרענא שטרא אפומיה, הרי שסמך על דברי בנו ובתוספות רי"ד שם הגירסא "אבא מרי".

ולפי קוצר דעתי אענה חלקי גם אני ליישב פלא זה, איך יתכן שהאמין רבא לאשתו שלא תשקר, ולא לרב פפא שהוא מגדולי רבותינו האמוראים, דשאני רב פפא שהוא עוסק בתורה והיא

מכנסת בלבן של אדם ערמוניות משא"כ באשה שאסורה בת"מ מהאי טעמא כדאיתא בסוטה דף כ"א ע"ב. ומה גם, שיודע בחכמתו תירוצים וחילוקים אימתי מותר לשקר ולשנות וכיוצ"ב. הגם שנכון הדבר מצד ההלכה, מ"מ רבא אינו יכול לסמוך על זאת. ואכן מצינו ברב פפא עצמו בברכות דף מ"ג ע"ב שאמר הלכה כבית הלל, וקאמר תלמודא עלה, דלא היא, לאשתמוטי נפשיה הוא רעבר. ופירש"י, שנתבייש לפי שטעה, והשמיט עצמו בכך. ועיין שם בהגהות הב"ח והגר"א. ומה שנדפס שם בגליון בשם שו"ת הרמ"ע, וכניב שפתיים דף ס"ו ס"ז. ובתשובתי עולת יצחק ח"א סימן קכ"ב אות י"ג לענין אם מותר לשקר כדי להסחיר טבילתה משום צניעות. ואבא מר דקים ליה לרב פפא דלא משקר, היינו שגם באופנים שלפי ההלכה מותר, מ"מ ידע היה שמדת חסידות היתה בו, וכגון רב טבימי בסנהדרין דף צ"ו ע"א דאי הווי יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משני בדיבוריה. [וע"ע מ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך פרשת מצורע על פסוק ואיש כי תצא ממנו, ד"ה ובכתובות, שם עמדנו על ענין מה שאמר רבא לבת רב חסדא על חומה דביתהו דאביי, כדאיתא בגמ' כתובות דף ס"ד ע"א שדנתם גם בזה בתשובותיכם]

ובכן אחתום בשים שלום טובה וברכה, ותקותי שקירבנו את הדעות להשכין שלום ביניהם אלא שכל אחד מיירי באוקימתא שונה. ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

כעתירת הצב"י יצחק רצאבי ס"ט

זה אשר השיב לי אשר על ידו השני הרה"ג רבי שלמה רזנר שליט"א

לכבוד הרה"ג ר' ניצן ראובן שליט"א
שלום וברכה וכל טוב סלה

קבלתי מאמרו בענין דיבור לשון הרע בין בעל לאשתו, ומאוד נהנתי מדבריו אשר לא השאיר פנה וזוית שלא דן בה בצורה קולעת. וכן דעתי להשיב לכל מי ששואל אותי שאין להקל בזה למי שרוצה להתנהג עפ"י מיש שמשנתו ברורה מן הח"ח אלא עפ"י התנאים שכתב הח"ח וצוקללה"ה.

ושאלה זו נפוצה מאוד ולא דוקא בין בעל לאשתו אלא גם בין אם לבתה ובין ידידים שרוצים להפיג דאגתם וצערם, והח"ח לא חילק בזה. ואם דעת החזו"א וצוקללה"ה לחלק ולהתיר, מי יבוא אחרי המלך לחלוק על החזו"א אבל לדעת הח"ח נראה שאין להקל בזה.

ואם ירצה אדם לפייס את אשתו או אשה את בעלה הרי יש דרכים מחוורים להתיר כגון ההיא דכתובות ס"ט והביאו הח"ח בכלל י' סקל"א שאם כוונתו להתייעץ מה לעשות אזי מותר.

וכן יכול הבעל ללמד זכות על מי שאשתו מספרת וכן להיפך, הרי התיר הח"ח לכתחילה לשמוע כמ"ש בכלל ו' סק"ז, שאם משער שיכול לתקן הדבר מותר ע"ש. ומקור דברי הח"ח הם מספר חסידים אות ס"ד "שצריך השומע ללמד זכות על מי שדיברו עליו ולומר למספר דברים טובים על המדובר". ומאי שנא בעל לאשתו או אדם לחבירו, וכן אדם לאביו, וכי בעל לאשתו אינו

סימן קמח

מתי רשאי לשאול בשלום חבריו?

מאת הרב ניצן ראובן / מחוברת סיון-אלול תשס"ג (שנה ג') סי' סא

עמדתי ואתבונן לדעת האם מותר לאדם לשאול את חבריו בשלום פלוני כשאין מטרתו לתועלת כל שהיא או שמא יש לאסור משום שמא יספר לו בגנות חבריו ונמצא עובר באיסור "לפני עור"?

כתב רבינו החפץ חיים (כלל ד' סעיף י"א בהגה ד"ה וכן) וז"ל: וכן יקרה כמה פעמים שאחד דורש על בנו או קרובו הדר בעיר אחרת את מצבו וענינו, ובתוכם שואל גם כן על תורתו, אם הוא לומד עדין או לא, הנה על פי הדין הוא כך: אם דעתו בשאלתו הוא כדי שיהיה מזה תועלת להבא, דהיינו אם יודע לו שפרש מן התורה, יזרזנו להבא, בודאי מותר ונכון הדבר, וגם הנשאל צריך להשיב לו האמת ובלבד שיודיענו השואל מתחלה שהוא קרובו ורוצה לידע האמת, שבוה יוסר עון לשון הרע מן המשיב ולפני עור מן השואל. אבל מה שרגילין העולם, כשאחד עוקר דירתו מעיר לעיר אחרת, ואחר כך כשרואה את אחד מעירו הראשונה, הוא חוקר ודורש אחר כל אנשי העיר בכלל ובפרט על מצבם ותהלכותם בדברים שבין אדם למקום ובבין אדם לחבירו, אם הם לטובה או לרעה, ובפרט שואל על בני בעלי בתים, בעלי תורה אשר היו לפניו, האם לומדים עדין תורה או פרשו הימנה. ובספור כזה אין שום היתר מהיתרים הנ"ל, כי השואל אין כוונתו כדי שילך אחר כך ויוכיח את אנשי עירו הישנה, ובפרט המשיב לו, בודאי אין כוונתו לזה, וסיפור כזה הוא מעורב בלשון הרע מראשו ועד סופו, כי הוא דורש אחר כל אחד ואחד מאנשי עירו, ויש לו מדה מיוחדת על כל אחד ואחד איך לתארו ביראת השם יתברך ואיך להגבילו במידותיו. עכ"ל. הרי שדעת שפתיו ברור מללו שרק במקום שישנה איזו תועלת לשואל רשאי לשאול אודות שלום פלוני אבל במקום שאין תועלת לשואל, כגון שאין כוונתו לזרזנו להבא אסור לשאול בשלום פלוני, ואם שאל עובר בלפני עור לא תתן מכשול, והמשיב עובר על לשון הרע. ואם על בנו או קרובו אסור החפץ חיים כ"ש שיש לאסור בשאר בני אדם שאינם קרוביו.

אולם ראיתי להרב נתיב חיים (שם ס"ק י"ט) שכתב שבאופן ההיתר דיבר רבנו החפץ חיים על בנו כדי להוכיחו, ובצד האיסור דיבר על אחד ששואל אחר כל בני עירו ללא שום תועלת, ולא ביאר לנו מה הדין כשאב שואל על בנו מצד אהבתו הקרובה ושלכו דואג עליו אבל ללא תועלת התוכחה, כגון שגר בארץ אחרת וכדומה. ובזרע חיים (המודפס בסר"ס עמוד של"ח בהוצאה השביעית) האריך בזה וכתב שנראה לו שמותר לאב לשאול על בנו מצד אהבתו, כי בזה נקרא אב, שקשור עם בנו אהבת נפש ותמיד מתעניין עליו, ואצלו נחשב תמיד לתועלת לדעת מה נעשה בו, אם שיתפלל עליו ואם שיעזור עליו מחשבה בעלמא לטובה, ועצם ההתענינות ואף הצער שמצטער עליו אם ישמע עליו שאינו נוהג כדין, הוא כבר תועלת לנפש בנו הקשורה אליו, ואין כאן דרך לשון הרע אם הנשאל יענה בכונה הנ"ל. והוסיף שם הזרע חיים, שהוא הדין אם אחד שואל על חבריו וידידיו שנחשבים לו כקרובים אין כאן דרך לשון הרע והוא ענין תועלת כללי. עכ"ר. ולא זכיתי להבין כיצד כתב בפשיטות שרבינו החפץ חיים לא ביאר לנו מה הדין כשאב שואל על בנו מצד

מצווה בלימוד זכות. וכי משום שאשתו מתרעמת על שכנתה או על מעביד או על מנהל ביה"ס מותר לקבל דבריה בלא שום לימוד זכות, ולשפך קיתון של רותחים על המנהל וכדומה. סוף דבר, אם החזו"א התיר מי אנחנו שנבוא אחריו לאסור. אבל עפ"י דברי מרן הח"ח וצוקללה"ה לא נראה שסבר לחלק בין איש לאשתו בין אב לבתו ובין אדם לחבירו וכמ"ש כת"ר להוכיח מכלל ח' ס"י שאין לחלק, וכמבואר שם בס"ק כ"ד. וכל היכא שיש תועלת כגון שמקפת למי שאינו הגון התיר, ובלאו הכי לא חילק הח"ח.

אשר על כן נ"ל שאם אדם ינהיג בביתו שדיבור לשון הרע הוא כמו כל לאו אחר, כגון תולעים וכו' אזי כמו אשתו נזהרת מאוד שלא להאכילו תולעים, כן גם אם יש לה בלבה אידה טינה על השכנה או על המנהל וכדומה, אזי ידונו בדיבור עפ"י הכללים המסורים שכתבנו כמו בשאר איסורים שצריך לדון להתיר או לאסור עפ"י הכללים המסורים לנו. ואין מילה "לתועלת" מתירה לספר. וכן לא ההיתר של "להשיח דאגתו" אלא א"כ הם בגדר הח"ח שכתב כמה וכמה אופנים להקל, והבאני אותם בשו"ת לחפץ בחיים ח"א סי' ב'.

יה"ר שנזכה לקדש מחשבותינו דיבורנו ומעשינו מבית ומחוץ. באופן זה, שידעו בני הבית שאין מדברים דיבורים האסורים בבית, ויתרגלו שדיבור האסור הוא ככל לאו שבתורה. ויקבלו בנפשם להזהר מלאו זה ותהיה תורתם ותפלתם רצויה לפני אדון הכל.

בברכת התורה הדו"ש

שלמה רוזנר

ועלה מן האר"ש: שבדיני לשון הרע בכלליו ובפרטיו אין חילוק כלל בין אדם לחבירו לבין איש לאשתו. אלא שבין איש לאשתו מצוי יותר שיפלו בהם דרכי ההיתר והם שבעת התנאים המבוארים בח"ח כלל י' סי"ד ובהגה שם. וכן הסכימו שני הרבנים הנזכרים למעלה. ולא זו אף זו שדברתי עם חתנו של הגרשז"א וצוק"ל [שממנו יצאה השמועה על דבר ההיתר הנ"ל וכנראה שעליה בנה דייק בעל אום אני חומה] ואמר לי במפורש, שמעולם לא התיר חותנו הגרשז"א לבעל ואשתו לדבר לשון הרע ללא תנאי ההיתר אלא שאמר שמצוי הדבר שבין בעל ואשתו יתקיימו תנאי ההיתר הנ"ל. ואף תנאי ה' שיוכין לתועלת מתקיים היטב בין בעל ואשתו עפ"י מה שכתב הח"ח (שם) בהגה: ואפשר דה"ה אם כוונתו בסיפור להפיג את דאגתו מלבו הוי כמכין לתועלת על להבא וכו' ע"ש. ואע"פ שכתבו בלשון "ואפשר" מ"מ בין בעל ואשתו יש להתיר בפשיטות מטעם זה. וזהו כל חידושו של הגרשז"א עכ"ל חתנו של הגרשז"א הנ"ל. ודברים אלו מחזקים ביתר שאת מ"ש בסוף מאמרי הקודם (ניסן תשס"ב סימן ס) שאין לסמוך על השמועות. ובפרט שהוכחנו מדברי הרב אור החיים והח"ח לאסור איסור בזה.

